

Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου
Αν. Καθηγήτρια Σύγχρονης Ιστορίας και Διεθνούς Πολιτικής
του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η μετέωρη ανασύνταξη της Ευρώπης
Η Καθημερινή
3 Φεβρουαρίου 2019

<http://www.kathimerini.gr/1008049/opinion/epikairothta/politikh/h-metewrh-anasynta3h-ths-eyrwphs>

Ακόμα και για όσους πιστεύουμε στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, είναι προφανές ότι η ΕΕ διέρχεται κρίση. Ενίοτε αποδίδεται σε έλλειψη σκοπού: Το ευρώ αποτελεί προϋπόθεση διεθνούς ανταγωνιστικότητας, αλλά δεν αρκεί για να εμπνεύσει.

Στην αντίληψη αυτή συνέτειναν τρία απανωτά κτυπήματα: η οικονομική κρίση, το μεταναστευτικό και το Brexit. Η οικονομική κρίση του 2008 έπληξε την ευρωζώνη βαθύτερα από ό,τι παραδέχεται. Χάρη σε προγράμματα οικονομικής λιτότητας στις παραπάλαιους οικονομίες, τα πλήγματα αποτυπώθηκαν λιγότερο στις εξωτερικές συναλλαγές από ό,τι στην εσωτερική συνοχή. Ο χρόνος δεν γιατρεύει γρήγορα. Πέρα από τα επίμονα προβλήματα σε Ελλάδα και Ιταλία, ούτε οι κραταιές οικονομίες δείχνουν ανοσία στις υποτροπές της πληγωμένης παγκόσμιας οικονομίας. Οι εκτιμήσεις για ύφεση της γερμανικής οικονομίας το 2019 είναι ενδεικτικές.

Αν η κρίση τραυμάτισε οικονομικές φιλοδοξίες, το μεταναστευτικό ενεργοποίησε αντανάκλαστικά ταυτότητας με ζοφερές ιστορικές διακλαδώσεις που υποτίθεται ότι είχε αντιμετωπίσει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Πολλές χώρες αρνούνται να αναλάβουν το μερίδιο προσφύγων και μεταναστών που τους αναλογεί. Η αντίδραση εκδηλώνεται οξύτερα σε πρώην κομμουνιστικές χώρες, αλλά παραμένει διάχυτη. Φιλοευρωπαϊκές κυβερνήσεις αμφιταλαντεύονται επικαλούμενες τη διόγκωση ακροδεξιών, ξενοφοβικών και αντιευρωπαϊκών κομμάτων. Προσωρινή λύση ορίστηκε η “εξαγωγή” του προβλήματος, πρώτον στην Τουρκία βάσει της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, δεύτερον στις τανιζόμενες από τη λιτότητα νοτιοευρωπαϊκές χώρες υποδοχής.

Η οικονομική κρίση δημιούργησε μια διαιρετική τομή Βορρά-Νότου. Το μεταναστευτικό προσέθεσε μια δεύτερη Ανατολής-Δύσης. Το Brexit έδεσε τον “σταυρό”. Η Βρετανία σπαράσσεται εσωτερικά για τη μορφή εξόδου, ενώ στην ΕΕ πολλαπλασιάζονται οι φόβοι για τις επιπτώσεις ενός σκληρού ή άτακτου Brexit. Το μπρα-ντε-φερ ευνοεί τις αντιευρωπαϊκές δυνάμεις που, παρότι ιδεολογικά ανομοιογενείς, αθροιστικά υπολογίζεται να συμπιέσουν τις παραδοσιακές πολιτικές οικογένειες στις ευρωεκλογές.

Σε αυτό το κλίμα, η ΕΕ χρειάζεται κάποια καλά νέα για την ενοποίηση. Τέτοια θεωρεί την κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών και τη Συνθήκη Γαλλίας-Γερμανίας στις 22 Ιανουαρίου 2019 στο Άαχεν. Ο δρόμος της γείτονος προς την ΕΕ είναι μακρύς. Δείχνει, όμως, μια μικρή στρατηγική διεύρυνση στα Δυτικά Βαλκάνια που δεν αγριεύει τον «λαϊκισμό». Διόλου αμελητέα για τις Βρυξέλλες κρίνεται και η εξ αριστερών ενίσχυση που υπόσχεται στην συρρικνούμενη οικογένεια των Σοσιαλιστών η παράλληλη προσέγγιση με τον πρωταγωνιστή των Πρεσπών ΣΥΡΙΖΑ. Παραδόξως, βέβαια, οι συνθήκες διαπραγμάτευσης και κύρωσης της Συμφωνίας των Πρεσπών γεννούν περισσότερα ερωτηματικά για τον σεβασμό των δημοκρατικών θεσμών στην Ευρώπη από όσο θα μπορούσαν

να ονειρευτούν πολλοί αντιευρωπαϊστές.

Σε αίσιο μήνυμα στοχεύει, ταυτόχρονα, η Συνθήκη για αναθέρμανση του «γαλλογερμανικού άξονα» 56 χρόνια μετά τη Συνθήκη του Ελυζέ (1963). Στο Άαχεν δεν ικανοποιήθηκαν πρόσφατες προσδοκίες π.χ. για αντικατάσταση της μόνιμης γαλλικής έδρας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ από μία έδρα της ΕΕ. Επαναλαμβάνονται υποσχέσεις πολιτικής, οικονομικής και αμυντικής συνεργασίας, που θα ξαναβρεί, βέβαια, εμπόδια αφενός την αλληλοεπικάλυψη με το ΝΑΤΟ, αφετέρου την αντίθεση πολλών Ευρωπαίων στην εκχώρηση πολιτικής κυριαρχίας σε αμυντικά θέματα.

Η συνθήκη ωχριά μπροστά στις τομές που σήμανε το ψυχροπολεμικό πρωτότυπο με Ντε Γκωλ και Αντενάουερ σε διάσταση τότε με τις ΗΠΑ. Αμφίσημα μήνυμα έστειλε και στη Βρετανία την ώρα που φεύγει, υπενθυμίζοντας ότι λίγο πριν από την πανηγυρική υπογραφή της Συνθήκης στο Ελυζέ, είχε υποστεί το πρώτο γκωλικό βέτο για ένταξη στην ΕΟΚ. Ήταν η απάντηση στην πυρηνική συμφωνία Βρετανίας-ΗΠΑ ένα μήνα νωρίτερα, όταν η Γαλλία προτίμησε ανεξάρτητο πυρηνικό πρόγραμμα και αργότερα έξοδο από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ (1966-2007).

Παρόλα αυτά, η Συνθήκη του Άαχεν έχει σημαντική συμβολική βαρύτητα. Υπογραμμίζει το ενδιαφέρον της απερχόμενης καγκελαρίου Μέρκελ και του δοκιμαζόμενου Προέδρου Μακρόν για την ευρωπαϊκή ενότητα. Μολονότι απουσιάζουν οι εμπνευσμένες μεταρρυθμίσεις που προανήγγειλε ο Μακρόν πριν βρεθεί αντιμέτωπος με τα «κίτρινα γιλέκα», ανακαινίζεται ένα κανάλι συστηματικότερης συνεννόησης.

Θα χρειαστούν πολύ περισσότερα για να φέρουν στην ΕΕ την άνοιξη. Βασικό αξίωμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι ότι η γαλλική πολιτική δύναμη και η γερμανική οικονομική ισχύς πρέπει να εξισορροπούνται αμοιβαία. Σύμφωνα με μια άλλη κλασική αρχή, η Γαλλία αναλαμβάνει τις πολιτικές πρωτοβουλίες που η Αγγλία δεν θέλει και η Γερμανία δεν πρέπει να πάρει. Το Βrexit και οι ευρωεκλογές θα δείξουν εάν τα δύο αξιώματα εξακολουθούν να ισχύουν.